TALABA YOSHLARNI MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH

Toshtemirova Zilola Madaminjonovna
"University of Economics and Pedagogy" NOTM,
"Iqtisodiyot" kafedrasi katta o'qituvchisi
Tel:+998991000624
toshtemirovazilolaxon@gmail.com
Muqimov Ro'zimuhammad Yorqinbek o'g'li
"University of Economics and Pedagogy"NOTM
"Iqtisodiyot" yo'nalishi kunduzgi bo'lim 1-kurs talabasi
Tel:+998505096007
rozimuhammad911@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu tezisda talaba yoshlarda moliyaviy savodxonlik darajasi, daromadlarni boshqarish, jamg'arma va moliyaviy qarorlar qabul qilishdagi roli O'zbekiston misolida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy bilim va ko'nikmalarni oshirish talabalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va kelajakdagi daromadlarini samarali boshqarishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *moliyaviy savodxonlik, talaba yoshlari, moliyaviy qaror qabul qilish, daromadlarni boshqarish, tejash va jamg'arma, investitsiya, moliyaviy risklar, moliyaviy ta'lim, raqamli moliya resurslari.*

Kirish. Moliyaviy savodxonlik – shaxsning moliyaviy resurslarini ongli boshqarish qobiliyati bo'lib, yoshlar orasida uni rivojlantirish kelajakdagi moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston sharoitida talabalar moliyaviy qarorlarni noto'g'ri qabul qilishi ularning

jamg‘arma va investitsiya imkoniyatlarini cheklaydi. Shu sababli, talabalarda moliyaviy savodxonlikni oshirish bo‘yicha tizimli chora-tadbirlar zarur.

Talaba yoshlar orasida moliyaviy savodxonlikning yetarli darajada rivojlanmasligi, byudjetni boshqarish va moliyaviy risklarni aniqlashda qiyinchiliklar tug‘diradi. Shu sababli, universitetlar, moliya institutlari va davlat organlari tomonidan moliyaviy savodxonlikni oshirish dasturlari joriy etilishi lozim.

Asosiy qism. Moliyaviy savodxonlik uch tarkibiy qismdan iborat**:** moliyaviy bilimlar, moliyaviy ko‘nikmalar va moliyaviy xulq-atvor **.**

Talabalar uchun bu:

1. *Moliyaviy bilimlar***:** -Daromad, xarajat, foiz stavkalari, inflyatsiya, kredit va sarmoya tushunchalari.Masalan, stipendiya yoki ish haqi miqdorini qanday taqsimlash, kredit shartlarini tushunish, investitsiya variantlarini baholash.

2. *Moliyaviy ko‘nikmalar***:**Byudjet tuzish, tejash strategiyasini yaratish, jamg‘arma va investitsiyalarni boshqarish.Amaliy mashg‘ulotlar orqali talaba real moliyaviy vaziyatlarda o‘zini boshqarish va moliyaviy xavflarni kamaytirish imkoniga ega bo‘ladi.

3. *Moliyaviy xulq-atvor***:**Uzoq muddatli moliyaviy rejalashtirish, risklarni boshqarish va qaror qabul qilishdagi ongli yondashuv. Masalan, moliyaviy qarzlarni vaqtida to‘lash, byudjetni tartibga solish, tejashni odatga aylantirish.

Tahlil: Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy bilim va ko‘nikmalarni birgalikda rivojlantirish talabalarning moliyaviy qaror qabul qilish sifatini oshiradi. Shu bilan birga, yoshlar moliyaviy qarorlarini yetarlicha ongli qabul qilmasa, kelajakda daromadlarni samarali oshirish imkoniyatlarini yo‘qotadi.

Moliyaviy qarorlar nafaqat bilim va ko‘nikmalar asosida, balki psixologik omillar ta’sirida ham qabul qilinadi. Talaba yoshlarda moliyaviy qaror qabul qilishga quyidagi psixologik omillar ta’sir qiladi:

-*Riskni qabul qilish darajasi*: Yoshlar xavf-xatarni baholashda ba’zan ortiqcha ishonch yoki shoshilinch qarorlar qabul qilishi mumkin.

-*Tejash va kechiktirish odatlari*: Daromadning bir qismini jamg‘arma qilishni kechiktirish moliyaviy barqarorlikni kamaytiradi.

-*Ijtimoiy omillar*: Do‘stlar va oilaning moliyaviy xatti-harakatlari qaror qabul qilishga ta’sir qiladi.

Shu sababli moliyaviy savodxonlikni oshirishda psixologik ta’lim va amaliy mashg‘ulotlar muhim rol o‘ynaydi.

Moliyaviy savodxonlik yoshlar orasida:

-Shaxsiy daromadlarni samarali boshqarishga yordam beradi;

-Jamg‘arma va investitsiya madaniyatini shakllantiradi;

-Moliyaviy risklarga bardoshli bo‘lishni ta’minlaydi;

-Kelajakda iqtisodiy farovonlik va barqaror o‘sishga hissa qo‘shadi.

Talabalarning asosiy daromad manbalari: stipendiya, ish haqi, oilaviy yordam. Moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo‘lgan talabalarda byudjetni boshqarish, tejash va investitsiya qilish qobiliyati yuqori bo‘ladi.

Talaba yoshlarda moliyaviy savodxonlikni oshirish bo‘yicha tavsiyalar :

Talaba yoshlar orasida moliyaviy savodxonlikni oshirish nafaqat ularning shaxsiy moliyasini boshqarishga, balki kelajakdagi iqtisodiy barqarorlik va tadbirkorlik faoliyatiga tayyorgarlik sifatida ham muhimdir. Nazariy jihatdan, moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish quyidagi asosiy yo‘nalishlar orqali amalga oshiriladi:

1. Ta’lim va o‘quv dasturlari
2. Amaliy trening va seminarlar
3. Raqamli resurslar va texnologiyalar
4. Moliyaviy maslahat va mentorlik
5. Nazariy umumlashma

Ta'lim va o'quv dasturlari*: *Moliyaviy savodxonlikni oshirishda eng samarali yo'nalishlardan biri — universitet va maktab darajasida maxsus o'quv kurslarini joriy etish**.** ***Nazariy tahlil shuni ko'rsatadiki, talabalar moliyaviy bilimlarni erta egallash orqali quyidagilarni o'rganadi:***

-Byudjetni rejalashtirish va xarajatlarni taqsimlash;

-Jamg'arma va sarmoya imkoniyatlarini baholash;

-Kredit va qarz mahsulotlaridan oqilona foydalanish;

-Moliyaviy risklarni aniqlash va ulardan himoyalanish.

Nazariy jihatdan, moliyaviy ta'lim dasturlari interaktiv va amaliy bo'lganda talabalar savodxonligini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, ushbu kurslar talabalarni moliyaviy qaror qabul qilishda ongli bo'lishga o'rgatadi, bu esa uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi.

Amaliy mashg'ulotlar va seminarlar talabalarning moliyaviy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Nazariy asoslar shuni ko'rsatadiki:

-Moliyaviy simulyatsiyalar va byudjet loyihalari talabalarga real moliyaviy vaziyatlarda qaror qabul qilish imkoniyatini beradi.

-Interaktiv treninglar talabalarni moliyaviy xulq-atvor va risklarni boshqarish bo'yicha mustahkam bilim bilan ta'minlaydi.

-Onlayn seminarlar va webinarlar orqali keng auditoriyani qamrab olish mumkin, bu esa yoshlarning moliyaviy savodxonligini tez va samarali oshirish imkonini beradi.

Nazariy tahlil shuni ko'rsatadiki, amaliy mashg'ulotlar moliyaviy qaror qabul qilishda xatoliklar sonini kamaytiradi va talabalarni moliyaviy ongni rivojlantirishga yo'naltiradi.

Raqamli texnologiyalar orqali talabalarning moliyaviy savodxonligini oshirish nazariy jihatdan samarali usuldir. Bu yo'nalish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

-Mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali xarajatlar va daromadlarni kuzatish;

-Virtual bank xizmatlari, elektron to‘lov tizimlari va sarmoya platformalaridan foydalanish;

-Moliyaviy o‘yinlar va interaktiv treninglar orqali qaror qabul qilish ko‘nikmalarini mustahkamlash.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, raqamli resurslardan foydalangan talabalarda moliyaviy ong tez rivojlanadi, tejash va jamg‘arma madaniyati shakllanadi (Xudoyberdiyev, 2022).

Talabalarga moliyaviy maslahat va mentorlik xizmatlarini taqdim etish nazariy jihatdan ularning moliyaviy savodxonligini oshirishning samarali usulidir. Bu quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

-Bank va moliya mutaxassislari tomonidan shaxsiy moliyaviy konsultatsiya;

-Talaba va mentor o‘rtasida investitsiya va tejash strategiyalari bo‘yicha amaliy maslahatlar;

-Universitet ichida moliyaviy savodxonlik bo‘yicha klublar va guruhlar tashkil etish.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, talaba yoshlar mentorlik orqali real moliyaviy qarorlarni qabul qilish bo‘yicha tajriba orttiradi va moliyaviy risklarni boshqarish ko‘nikmalarini

-Nazariy jihatdan, talaba yoshlar orasida moliyaviy savodxonlikni oshirish:

-Ularning byudjetni rejalashtirish va daromadlarni samarali boshqarish qobiliyatini rivojlantiradi;

-Jamg‘arma va investitsiya madaniyatini shakllantiradi;

-Moliyaviy qarorlarni ongli qabul qilishni rag‘batlantiradi;

-Kelajakda iqtisodiy barqarorlik va tadbirkorlik faoliyatiga tayyorgarlik beradi

Shu bilan birga, nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish talabalarni kelajakdagi moliyaviy xavflarga bardoshli qiladi va ijtimoiy-iqtisodiy farovonlikni oshirishga xizmat qiladi

Xulosa. Talaba yoshlarda moliyaviy savodxonlikni oshirish ularning shaxsiy daromadlarini boshqarish, jamg‘arma va investitsiya imkoniyatlarini oshirish, shuningdek, kelajakdagi moliyaviy barqarorlikni ta’minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Universitetlar va moliyaviy institutlar tomonidan qo‘llaniladigan tizimli chora-tadbirlar talabalarning moliyaviy bilimlarini oshiradi va iqtisodiy farovonlikni kuchaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azimov. Sh. “Moliyaviy savodxonlik va uning aholiga ta’siri”**.** Tashkent. Ilmiy nashr. (2020- yil).
2. Akbarova. N. (2021-yil). “Daromadlar barqarorligi va moliyaviy qarorlar”**.** Tashkent: Iqtisodiyot va moliya jurnali, 4(12), 35–42.
3. Xudoyberdiyev. F. (2022-yil). O‘zbekiston oilalarida moliyaviy savodxonlik darajasi**.** Tashkent: O‘zbekiston moliya instituti.
4. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2023-yil). Aholi daromadlari va sarf-xarajatlar hisobotlari (2020–2024 yil).. Tashkent**.**
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2022-yil). Moliyaviy savodxonlik bo‘yicha yillik hisobot**.** Tashkent.